

Prečo neexistujú Cantillonove efekty

Základná téza:

Ak by existovali Cantillonove efekty (CE), nie je všeobecne platná teória subjektívnej hodnoty (TSH). Problematické by bolo i všeobecné uplatňovanie zákona klesajúcej hraničnej užitočnosti (ZKHU). CE nie sú žiadne prirodzené trhové ekonomické efekty.

Čo sú CE:

CE spôsobujú relatívne zmeny cien statkov tak, ako nové peňažné jednotky vstupujú do obehu. Tvrdí sa, že každá novo pridaná peňažná jednotka spôsobuje *neprirodzenú* relatívnu zmenu cenovej hladiny, pričom sa tento efekt nešíri rovnomerne.

Vysvetlenie neplatnosti CE:

§1 Ak sa má jednať o všeobecne platnú zákonitosť, tak by sme mali vedieť CE uplatniť aj na iné statky, ako sú peniaze a mimo peňažnú ekonomiku. Ak uplatníme CE na iné statky ako na peniaze a mimo peňažnú ekonomiku, musíme tvrdiť, že pridanie alebo ubratie akejkoľvek jednotky statku do/z obehu mení relatívne ceny daného statku voči iným statkom a zmeny prebiehajú nerovnomerne.

§2 To by však znamenalo, že určovanie cien nepodlieha TSH. TSH tvrdí, že ceny sú odvodené od prisudzovania hodnoty statkom, ktoré vzájomne vymieňame. Hodnota je statkom pripisovaná na základe toho, ako ten ktorý statok uspokojuje potreby človeka, a ako je daná potreba urgentne vnímaná. Podľa miery urgencie potreby a odhalenia kauzálneho vzťahu jej uspokojenia nejakým statkom, dopytujeme niektoré statky viac a iné menej. Ceny sú následne odvodené ako výmenný pomer viac preferovaného statku, ktorý chce človek získať vzhľadom na uspokojenie potreby, voči menej preferovanému statku, ktorého sa človek zbavuje a vice versa z hľadiska druhého.

§3 V prípade, že platí TSH, nie je pridanie alebo odobratie jednotky statku do/z obehu *nutnou podmienkou* relatívnej zmeny cien. *Je len dostačujúcou podmienkou*. Zmena cien závisí totižto od hodnotenia ľudí, nie od zmien počtu statkov v ekonomickom spoločenstve. To značí, že pridanie / odobratie statku do/z obehu *môže i nemusí* meniť relatívne ceny statku voči ostatným statkom. Relatívne ceny sú nevyhnutne závislé od hodnotenia ľudí, nie nevyhnutne od pridania /odobratia statkov do/z obehu. To implikuje, že CE neexistujú všeobecne.

§4 CE neexistujú ani z hľadiska *neprirodzených zmien* cenovej hladiny, ktorú by mala interpretácia CE pri iných statkoch rovnako implikovať. Dobrovoľné odobratie/pridanie jednotky žiadaného statku vlastníkom daného statku, nie je možné žiadnym spôsobom hodnotiť. V prípade, že daný súd uplatňujeme v zmysle negatívneho dopadu daného efektu, ako niečo, čo sa nemalo stať, realizujeme hodnotiaci súd o rozhodnutí vlastníka danej zásoby statkov.

Potenciálna obrana existencie CE: „CE sú platné len pri peniazoch“

Téza:

Efekty sú uplatniteľné len na peniaze. Nie na iné statky. A to z toho dôvodu, že hodnotenie iných statkov sa v čase mení vzhľadom na zmenu ekonomického kontextu. To značí, že efekty

nie je možné uplatniť na iné statky, kedy relatívne zmeny cien v kontexte efektov vyjadrujú v čase unikátny ekonomický hodnotový kontext. To, neplatí u peňazí, ktoré sú hodnotené v čase rovnako, resp. naopak sú to práve CE, t.j. popis pridania / odobratia peňažnej jednotky do/z obehu, ktoré popisujú zmeny hodnotového vnímania peňazí.

Problémy, ktoré prináša obranná téza:

§5 Argument implikuje výnimku z TSH. V kontexte TSH sú totižto ceny *všetkých (ostatných)* statkov odvodené od hodnotení jednotlivcov a následnej výmeny menej preferovaných statkov za viac preferované statky. V prípade hodnotenia peňazí to má byť však podľa uplatňovanej logiky okolo CE cena peňazí, t.j. kúpna sila, *čo určuje a ovplyvňuje hodnotenie peňazí*. Ak sa zmení kúpna sila, t.j. počet jednotiek peňazí v obehu, tak sa mení i prístup k hodnoteniu peňažnej jednotky. Inými slovami je prisudzovanie hodnoty peniazom závislé od toho, čo si za peniaze môžeme kúpiť. Avšak to, čo si za peniaze môžeme kúpiť, je vlastne ich cena. Tá má byť podľa TSH však *výsledkom* prisúdenia hodnoty a z toho vyplývajúcej výmeny peňazí za iný statok, nie jeho predpokladom. Jednalo by sa teda o výnimku z TSH.

§6 Ak by sme pripustili špeciálne postavenie statku peniaze v rámci TSH, ktoré umožňuje uplatnenie CE, je nutné rovnako implikovať, že ZKHU nie je možné pri peniazoch uplatniť priamo (problém si uvedomuje i Mises 1953, pp. 108-109). Dôvodom je, že peniazmi, ako špeciálnym statkom, neuspokojujeme žiadnu potrebu. Hodnotenie peniazom totižto pripisujeme podľa toho, čo si za peniaze neskôr kúpime. A to je z hľadiska uplatňovania ZKHU problematické. Ako sme videli v §2, cena (v prípade peňazí kúpna sila) by mala byť odvodená od TSH a uplatnenia ZKHU, ktorá implikuje dopyt a ponuku po statku. ZKHU je totižto zákonitosťou konania, t.j. je zákonitosťou súvisiacou s preferovaním viac pred menej urgentnou potrebou uspokojovanou nejakým statkom. ZKHU je inými slovami odvodený od toho, že človek chce uspokojiť rôzne vnímané a zároveň škálované potreby nejakými statkami. Špeciálne postavenie peňazí v prípade pripisovania hodnoty peniazom (na základe ich kúpnej sily) však spôsobuje, že ZKHU by bol v tomto prípade uplatňovaný na základe charakteristiky statku peniaze *per se*, t.j. toho, čo si za peniaze vieme neskôr kúpiť a nie od preferencie konajúcej osoby súvisiacej s uspokojením jej potreby. ZKHU by teda nebol všeobecne platným zákonom konania. Uplatňovanie ZKHU na statok peniaze *per se* nie je ani logické. Dodatočná pridaná peňažná jednotka do obehu je síce hodnotená v zmysle jej kúpnej sily ako menej hodnotená, avšak to je spôsobené ako výsledok rozriedenia kúpnej sily peňažnej zásoby, ktorá by za iných okolností ostala identická. To značí, že peňažným jednotkám v obehu by sme prisudzovali zmenu kúpnej sily na základe CE a nie na základe ZKHU, od ktorého sú ceny pri iných statkoch odvodené. A to z toho dôvodu, že novo-pridaná jednotka v rukách tých, ktorí ju majú ako prví, by bola posudzovaná najprv rovnako, t.j. ako súčasť peňažných jednotiek predtým existujúcej peňažnej zásoby pred zmenou kúpnej sily. Práve o tom sú CE a ich údajný negatívny vplyv, t.j. že ten, kto sa dostane k novej peňažnej jednotke ako prvý, je vo výhode. Vo výhode by mohol byť totižto len preto, lebo všetci ostatní vnímajú hodnotenie peňazí stále rovnako, ako bolo pred pridaním onej dodatočnej jednotky peňazí. Až následne by klesla prisudzovaná kúpna sila užívateľmi peňazí a to z dôvodu uvedomenia si iného počtu peňažných jednotiek v obehu.

CE popierajú logiku TSH a popierajú logiku ZKHU, na základe ktorého je možné vysvetliť tvorbu cien. CE nemôžu popisovať ani zmeny kúpnej sily peňazí, kedy by sme museli vopred predpokladať existenciu objektívnej ceny peňazí, t.j. kúpnej sily, resp. toho, čo Mises (1953) nazýva *objective exchange value of money*, jednalo by sa teda o objectified *objective exchange value of money*.

Záver

Buď existujú CE a neplatí všeobecne TSH a ZKHU, alebo neexistujú CE. Vzájomne sa totižto tvrdenia týchto koncepcií vyvracajú. CE je možné uplatňovať len na politické, nútené, zásahy do ekonomického spoločenstva (bližšie pozri v Pošvanc 2018a). Vtedy môžeme implikovať existenciu negatívnych zmien cien a rovnako nesúmerné šírenie sa politicky motivovaných zásahov do rozhodovania sa ľudí. Avšak len relatívne.

A to vzhľadom na to, že vieme len *relatívne jednoznačne* určiť mieru ne-dobrovoľnosti politických zásahov. Na jednej strane je jednoznačným kritériom zásah do osobného vlastníctva jednotlivca, ktoré určuje hranicu osobnej slobody daného človeka. Na strane druhej je jednoznačnosť tohto kritéria relativizovaná problémom určenia miery dobrovoľného prispôsobenia sa jednotlivca nejakej forme skupiny jednotlivcov, ako aj empirickým problémom súvisiacim s uplatňovaním koncepcie vlastníckych práv (ku koncepcii vlastníckych práv a jej empirickým súvislostiam pozri v Pošvanc 2009).

Vysvetlenie nadobudnutia kúpnej sily peňazí v zmysle logiky TSH a ZKHU a úpravu chybných tvrdení o peniazoch je možné nájsť v mojom článku „Evolučné možnosti vzniku ekonomickej kalkulácie a peňazí. Problém nemožnosti socializmu. Finálna verzia.“

Metodologický dodatok

§7 Diskusia o CE umožňuje i identifikáciu dnes nepresnej interpretácie ZKHU. Ak platí (čo aj platí), že v čase je partikulárnym statkom pripisovaný nevyhnutne iný hodnotový kontext, tak by nemal v realite platiť ani ZKHU, resp. by mal byť len modelovým zákonom platiacim v zmysle pravidla *ceteris paribus*. ZKHU je totižto *nevyhnutne uplatňovaný* v čase, kedy sú potreby uspokojované nevyhnutne v časovom slede. To značí, že i každá dodatočná jednotka statku uspokojuje potreby menej a neskôr v čase. Ak zároveň platí, že každá homogénna a relevantná jednotka statku X má v čase iný hodnotový kontext, tak musíme implikovať, že ZKHU nie je v realite platný vôbec. Neskôr v čase menej žiadaná jednotka statku, ktorá je menej hodnotená na základe ZKHU, by nemohla byť menej hodnotená, lebo neexistuje jej žiadne menšie hodnotenie. Existovalo by len reálne iné, v čase nespojitité hodnotenie predmetného statku vzhľadom na iný ekonomický kontext. Na základe časovo nespojitého hodnotenia by sa síce tvorili nové ceny, tie by však boli neporovnateľné s minulými cenami. Rovnako problematický by bol i súvisiaci problém časových preferencií, kedy by nebolo možné v čase preferovať uspokojenie nejakej potreby nejakým statkom skôr, pred jej uspokojením v budúcnosti a to vzhľadom na iný hodnotový kontext daného porovnania v čase a iný ekonomický kontext, ktorý je statkom v čase nevyhnutne prisudzovaný (na problém tejto interpretácie časových preferencií upozorňuje napr. i Murphy 2003, či Potužák 2016).

ZKHU však určite platí a je zákonitosťou myslenia. V rámci jeho platnosti je však nevyhnutné modifikovať jeho interpretáciu tak, aby bola uplatniteľná v čase. Potenciálne riešenie toho, ako uplatňovať v čase porovnateľnú koncepciu hodnotenia pozri napr. v Pošovanc (2018b). Definovaná koncepcia umožňuje následne interpretovať ZKHU v čase, ako aj konzistentne uplatňovať koncepciu časových preferencií.

Matúš Pošovanc, 29. 10. 2019

Referencie:

Mises, L. The Theory of Money and Credit. New Haven: Yale University Press, 1953. WWW DOCUMENT <<https://mises.org/library/theory-money-and-credit>>

Murphy, Robert P. 2003. Unanticipated Intertemporal Change in Theories of Interest. Ph.D. Dissertation, New York WWW DOCUMENT <[University.http://consultingbyrpm.com/uploads/Dissertation.pdf](http://consultingbyrpm.com/uploads/Dissertation.pdf)>

Pošvanc, M. 2018 a. Cantillonove efekty. WWW DOCUMENT <<https://viagold.sk/cantillonove-efekty/>>

Pošvanc, M. 2018 b. Teória úrokovej miery. Revízia rakúskeho prístupu. Príloha č.1.: Postrehy, spojitosti a polemika s prácou Pavla Potužáka. WWW DOCUMENT <<https://viagold.sk/teoria-urokovej-miery-revizia-rakuskeho-pristupu-priloha-c-1-postrehy-spojivosti-a-polemika-s-pracou-pavla-potuzaka/>>

Pošvanc, M. 2009. Vlastníctvo ako inherentná súčasť spoločenských vzťahov. WWW DOCUMENT <<https://e-logos.vse.cz/index.php?article=272>>

Potužák, P. 2016. CAPITAL AND THE MONETARY BUSINESS CYCLE THEORY. WWW DOCUMENT <https://vskp.vse.cz/49157_capital_and_the_monetary_business_cycle_theory_essays_on_the_austrian_theory_of_capital_interest_and_business_cycle>